

مبارزه با تأمین مالی تروریسم و جایگاه آن در اسناد بین‌المللی با نگاهی به سیاست جنایی ایران و عراق

حیدر الشیخ *

ضیاء الاسدی **

چکیده

پدیده تروریسم همچنان تهدید بزرگی برای صلح و ثبات امنیت در کشورها به شمار می‌رود. همچنین غلبه بر این پدیده مجرمانه نیازمند رویکردی پایدار از جانب همه کشورها و سازمان‌های ملی، بین‌المللی و منطقه‌ای می‌باشد، تا با اتخاذ تدابیری جدی و عملی گام بزرگی در جهت تضعیف، انزوا و فلج کردن توانایی‌ها و فعالیت‌های تروریستی برداشته شود. یکی از راه‌های مهم مبارزه با این پدیده مجرمانه، مبارزه با تأمین مالی آن است. به این منظور کشورها خود بطور مستقیم یا با همکاری سازمان ملل متحد مبادرت به تهیه اسناد و مقرراتی جهت مسدود کردن راه‌های تأمین مالی تروریسم نموده‌اند. از جمله آنها می‌توان به قطعنامه‌ها، به ویژه قطعنامه ۱۳۷۳ شورای امنیت مصوب ۲۰۰۱، کنوانسیون بین‌المللی مبارزه با تأمین مالی تروریسم ۱۹۹۹ تدوین شده توسط سازمان ملل متحد، توصیه‌های گروه ویژه اقدام مالی (گروه هفت) اشاره نمود. در این راستا می‌توان بیان کرد که دو کشور ایران و عراق علاوه بر عضویت در بسیاری از کنوانسیون‌های بین‌المللی مبارزه با تأمین مالی تروریسم، اقدام به اتخاذ تدابیری نموده‌اند. همچنین قوانین و مصوبات داخلی متعددی در هر یک از این کشورها نیز به تصویب رسیده است که در پژوهش حاضر به بررسی آن خواهیم پرداخت.

واژگان کلیدی:

تأمین مالی تروریسم، پولشویی، حقوق بین‌الملل، سیاست جنایی ایران، سیاست جنایی عراق.

* دانشجوی دکتری حقوق کیفری و جرم‌شناسی، دانشگاه شهید بهشتی.

پست الکترونیک: heydarsheikh@gmail.com

** استادیار و رئیس دانشکده حقوق دانشگاه کربلا.

مقدمه

تروریسم همواره در طول تاریخ ابزاری به منظور تهدید و به ثمر نشاندن برخی اهداف صاحبان قدرت و ثروت مورد توجه بوده است. پدیده‌های که با پیشرفت‌های اخیر در شکل‌های نو به وقوع پیوسته و ابعاد تازه‌ای نیز به خود گرفته است. در یک بیان کلی تروریسم دین، کشور و ملیت خاصی ندارد، همچنین مرزهای جغرافیایی را نیز نمی‌شناسد و همه کس و همه جا را در بر می‌گیرد. از این که تروریسم دقیقاً چه عملی و چه مشخصاتی را شامل می‌شود تعریف واحد و مورد قبول جهانی در دست نیست اما آنچه روشن است آمیخته بودن آن با خشونت و خسارت‌های مالی و جانی است. علاوه بر آن پنهانی بودن فعالیت‌های ماقبل عملیات تروریستی نیز غالباً در فجایع ناشی از تروریست مشهود است. این مسئله از آن جا نشأت می‌گیرد که نظام حقوقی و مقررات داخلی و بین‌المللی پاسخ‌های کیفی و غیر کیفی را برای عاملان تروریستی در نظر گرفته است؛ از این رو رهبران گروه‌های خشونت‌بار و تروریستی سعی دارند تا فعالیت‌های خود را در قالب‌های قانونی و مشروع پیش ببرند تا انجام عملیات تروریستی به سرانجام برسد. از جمله ملزومات هر عملیات تروریستی چه به صورت انتحاری و یا سایر اشکال و همچنین سازماندهی و مدیریت اعضای گروه‌های تروریستی تطمیع و تأمین منابع مالی است. هرچند به نظر می‌رسد نقش آموزش‌های مذهبی گونه‌هم در این باره بسیار تعیین‌کننده است اما از لحاظ واقعیت بیرونی، اداره عملیات تروریستی بدون دسترسی به منابع مالی کافی دشوار و غیر قابل انجام است. از این رو غالب گروه‌های تروریستی از منابع مالی عمدتاً قابل توجهی برخوردار بوده و حتی برخی از آنها علاوه بر منابع دفعی از منابع مالی تدریجی و ثابت نیز بهره‌مند می‌شوند.

نوع اخیر تأمین مالی تروریستی عمدتاً ناظر به درآمدهایی است که این گروه‌ها از فعالیت‌های نامشروع دیگری نظیر قاچاق اسلحه، قاچاق انسان، قاچاق کالا و ارز به ویژه مواد مخدر و... بدست می‌آورند. در واقع ماهیت خشونت‌بار این گروه‌ها که دسترسی آسانی به سلاح‌های متعارف دارند، سبب شده تا از بخشی از قدرت نیز بهره‌مند بوده و در جهت اهداف خود از آن استفاده کنند. در نتیجه شاید بتوان سه عنصر تأمین مالی، تأمین عقیده و تأمین سلاح از جمله عناصر مهم تروریست دانست. سایر عوامل نظیر حمایت برخی دولت‌ها و منابع قدرت و ثروت، موقعیت مکانی و زمانی عملیات‌های تروریستی و... در کوچکی و بزرگی گروه‌های تروریستی و زمان بقای آنها تأثیر دارد، اما عوامل لازم و اصلی تشکیل و فعالیت این گروه‌ها عمدتاً مربوط به سه عامل اصلی پیش گفته است. از میان این سه عامل نیز به نظر تأمین مالی گروه‌های تروریستی هم

می‌تواند در دسترسی آنها به سلاح کمک شایانی کند و هم در جذب اعضا از طریق در نظر گرفتن دستمزدهای وسوسه‌انگیز و هم درآمد ثابت ماهانه، بسیار مؤثر باشد. بنابراین جلوگیری از تأمین مالی این گروه‌ها و مسدود کردن طرق دسترسی آنها به این منابع، تا حد قابل ملاحظه‌ای از خطر تشکیل و فعالیت گروه‌های تروریستی و خشونت‌بار خواهد کاست. از طرف دیگر با توجه به این که امروزه تشکیل فعالیت‌های این گروه‌ها در چند کشور به وقوع می‌پیوندد، مبارزه با تروریسم و به ویژه تأمین مالی آن قطعاً نیازمند همکاری دولت‌ها در سطح بین‌المللی است. تدابیر مربوط به جلوگیری از تأمین مالی تروریست بعد از تشکیل سازمان ملل متحد در قالب اسناد بین‌المللی اعم از قطعنامه‌های شورای امنیت، مجمع عمومی ملل متحد و کنوانسیون‌های بین‌المللی و منطقه‌ای و اسناد نرم نظیر راهنمای عمل شرکت‌های فراملی همچنین اسناد داخلی نظیر قوانین مالی و ارزی، پی‌گرفته شده است. در این تحقیق به سیر پیدایش و توسعه تدابیر داخلی و بین‌المللی مربوط به جلوگیری از تأمین مالی تروریست با نگاهی به سیاست جنایی جمهوری اسلامی ایران و جمهوری عراق پرداخته خواهد شد.

۱- عملیات تروریستی و ابعاد آن در کنوانسیون مبارزه با تأمین مالی

تروریسم سال ۱۹۹۹

درک مفهوم مبارزه با تأمین مالی تروریسم، نیازمند تعریف تروریسم و همچنین تعریف تأمین مالی آن است.

۱-۱- تعریف تروریسم

تعریف قانونی از واژه تروریسم به شکل خاص وجود ندارد، اما تروریسم را در شکل عام آن یعنی در عمل تروریستی مورد تعریف قرار گرفته است.^۱ پس جرم تأمین مالی تروریسم متشکل از دو واژه «تأمین مالی» و «اعمال تروریستی» می‌باشد.

ابتدا باید اعمال تروریستی را تعریف نمود، سپس تأمین مالی آن. در تعریف اعمال تروریستی ردیف‌های الف، ب از بند ۱ ماده ۲ کنوانسیون مقابله با تأمین مالی تروریسم ۱۹۹۹ مقرر می‌دارد:

هر فردی به هر وسیله‌ای که باشد، مستقیم یا غیر مستقیم، به صورت غیر قانونی و با اراده خود اموالی را تهیه یا جمع‌آوری کند به قصد آنکه تماماً یا بخشی از این اموال ممکن است صرف موارد ذیل گردد:

الف) هر عملی که در چارچوب شمول یکی از پیمان‌های مندرج در پیوست تصریح

۱. شفیق عوض، عوض، المعاییر القانونیه و الدولیه لمکافحه الارهاب، الطبعة الاولى، دار الفكر الجامعی، ۲۰۱۶، ص ۸.

گردیده، یا ب) هر اقدام دیگری به قصد کشتن یا وارد کردن جراحات شدید جسمانی به افراد غیرنظامی صورت پذیرد یا به هر فرد دیگری که سهم فعالی در خصومت‌ها طی منازعات مسلحانه نداشته باشد و در زمانی که قصد انجام چنین عملی از لحاظ ماهیتی یا محتوایی به قصد ارباب مردم یا وارد ساختن دولت یا یک سازمان بین‌المللی جهت انجام یا ممانعت از انجام هرگونه عملی باشد، جرم مرتکب گردیده است. در فهرست پیوست «کنوانسیون» به کنوانسیون‌های زیر اشاره شده است:

- کنوانسیون مبارزه با تصرف غیرقانونی هواپیما، امضا شده در لاهه، به تاریخ ۱۶ دسامبر ۱۹۷۰.

- کنوانسیون مبارزه با اعمال غیرقانونی علیه ایمنی هواپیمایی کشوری، امضا شده در مونترال در تاریخ ۲۳ سپتامبر ۱۹۷۱.

- کنوانسیون مربوط به پیشگیری و مجازات جرایم علیه اشخاص مورد حمایت بین‌المللی، شامل نمایندگان سیاسی، مصوب مجمع عمومی ملل متحد در تاریخ ۱۴ دسامبر ۱۹۷۳

- کنوانسیون بین‌المللی علیه گروگانگیری، مصوب مجمع عمومی ملل متحد در ۱۷ دسامبر ۱۹۷۹

- کنوانسیون مربوط به حفاظت فیزیکی از مواد هسته‌ای، مصوب ۳ مارس ۱۹۸۰ در وین

- پروتکل مربوط به مبارزه با اعمال غیرقانونی خشونت آمیز در فرودگاه‌های بین‌المللی غیرنظامی، الحاقی به کنوانسیون مبارزه با اعمال غیرقانونی علیه

ایمنی هواپیمایی کشوری، امضا شده در مونترال در تاریخ ۲۴ فوریه ۱۹۸۸

- کنوانسیون مبارزه با اعمال غیرقانونی علیه ایمنی دریانوردی، امضا شده در رم در تاریخ ۱۰ مارس ۱۹۸۸

- پروتکل مربوط به مبارزه با اعمال غیرقانونی علیه ایمنی سکوهای ثابت مستقر در فلات قاره، امضا شده در رم در تاریخ ۱۰ مارس ۱۹۸۸

- کنوانسیون بین‌المللی مبارزه با بمب‌گذاری تروریستی، مصوب مجمع عمومی ملل متحد در تاریخ ۱۵ دسامبر ۱۹۷۷

بنابراین ارتکاب اعمالی که طبق ۹ کنوانسیون پیوست جرم تلقی شده، ارتکاب هر عمل دیگری که با قصد قتل یا ایراد صدمه جسمی به افراد غیرنظامی باشد و هدف از آن ارباب مردم، تهدید و ترس شدید یا اجبار یک حکومت یا سازمان بین‌المللی به انجام یا خودداری از انجام کاری باشد، صرف نظر از اینکه این عمل در داخل کشوری

ارتکاب یافته باشد یا در خارج آن، عمل تروریستی به شمار می آید.^۲

۱-۲- تعریف تأمین مالی

بند سوم از ماده ۲ «کنوانسیون» تعریف موسعی از تأمین مالی ارائه کرده است و هر گونه ارائه یا جمع آوری اموال با هدف ارتکاب اعمال تروریستی مورد استفاده قرار گیرد، آن را جرم تأمین مالی دانسته است. در بحث اموال نیز باید این گونه بیان کرد که ممکن است قابل دسترس یا غیر قابل دسترس باشد، منقول باشد یا غیر منقول بر خلاف قانون و به طور عمد، به قصد یا با علم به اینکه به طور کلی یا جزئی صرف اعمال تروریستی گردد، می باشد. مطابق این تعریف هر گونه کمک مالی به صورت منقول یا غیرمنقول، وجه نقد یا مال عینی و دینی، یا هر نوع اسناد یا ابزار الکترونیک یا دیجیتال از قبیل: اعتبارات بانکی، چک مسافرتی، چک های بانکی، سهام و حواله ها به گروه های تروریستی، تأمین مالی تروریسم محسوب می شود.^۳

براساس این تعریف، می توان عناصر معنوی و مادی جرم فوق را به شرح زیر تفکیک نمود: عنصر معنوی جرم دارای دو جنبه است: (۱) عمد مرتکب در انجام فعل؛ (۲) قصد مرتکب بر صرف وجوه جهت انجام اعمال تروریستی یا آگاهی او از اینکه وجوه مورد استفاده اعمال تروریستی خواهد شد. در غیر این صورت مرتکب مطابق قانون جزای کشور خود مجازات خواهد شد. عنصر مادی جرم نیز عبارت است از تأمین مالی، که با استفاده از واژه های «ارائه یا جمع آوری» مفهوم بسیار وسیع و گسترده ای دارد. بنابراین اگر شخصی به هر وسیله به طور مستقیم یا غیرمستقیم و با اراده خود وجوهی را ارائه یا جمع آوری کند تا صرف عملیات تروریستی شود، مرتکب جرم شده است. بنابر ظاهر تعریف مندرج در بند اول ماده ۲ «کنوانسیون»، صرف ارائه یا جمع آوری وجوه جهت ارتکاب اعمال تروریستی، برای تحقق جرم کافی است و نیاز به تحقق نتیجه، یعنی استفاده از وجوه مزبور به منظور ارتکاب عمل تروریستی نیست؛ به عبارت دیگر، می توان بیان نمود که جرم تأمین مالی جرمی است مطلق و نیاز به حصول نتیجه نیست.

در تأیید این استنتاج، بند سوم ماده ۲ «کنوانسیون» مقرر می دارد: «برای تحقق جرم مندرج در بند ۱، ضروری نیست که وجوه مزبور جهت انجام جرم مذکور در ردیف های الف و ب بند ۱ بالا، در عمل مورد استفاده قرار گیرد». بند چهارم همان ماده نیز ادامه می دهد که: «شروع به ارتکاب عمل موضوع بند ۱ ماده ۲ نیز جرم محسوب می شود». یعنی به محض ارائه یا مطالبه وجوه به قصد انجام عمل تروریستی یا آگاهی

۲. مراد، عبدالفتاح، موسوعه شرح الإرهاب، ۲۰۱۱، ص ۱۲.

۳. جلالی، امیر، مسئولیت بین المللی دولت ها ناشی از تأمین مالی تروریسم، تهران: انتشارات خرسندی، چاپ اول، ۱۳۹۵.

از اینکه وجوه به منظور ارتکاب اعمال تروریستی مورد مصرف قرار خواهد گرفت، صرف نظر از اینکه ارائه وجه منجر به ارتکاب عمل تروریستی بشود یا خیر و نیز مطالبه وجه منجر به اخذ آن بشود یا خیر، جرم یاد شده محقق می گردد. این نتیجه گیری و استنتاج سختگیرانه مطابق روح و حتی نص «کنوانسیون» است. علاوه بر این، معاونین جرم، سازمان دهندگان، آمرین و تشکیل دهندگان گروه برای ارتکاب اعمال فوق نیز طبق ردیف های الف تا پ بند چهارم ماده ۲ «کنوانسیون»، مجرم محسوب می شوند.

۲- قواعد موجود بین المللی در زمینه تأمین مالی تروریسم

در سال های گذشته قواعد گوناگونی در زمینه تروریسم، مبارزه با آن و مبارزه با تأمین مالی تروریسم وضع شده است. اکثر این قواعد در جهت محدود کردن کشورها در پرورش تروریسم و فعالیت های تروریستی است. از جمله این قواعد می توان به معاهدات بین المللی و قطعنامه های شورای امنیت اشاره کرد. گرچه هر دو جزئی از قواعد بین المللی به شمار می روند اما با مطالعه سند تأسیس هر یک از آنها پی می بریم که تمایز قابل ملاحظه ای وجود دارد. قطعنامه های شورای امنیت که با استناد به فصل هفتم منشور ملل متحد صادر می گردد، برای کشورهای عضو سازمان ملل متحد الزام آور است، اما معاهدات بین المللی الزامی را برای کشورهای عضو سازمان ملل بوجود نمی آورد و این الزام صرفاً برای کشورهای طرف معاهده بوجود می آید. اکنون هر یک از این قواعد موجود بین المللی را مورد بررسی قرار می دهیم:

۲-۱- نقش سازمان ملل متحد در مبارزه با تأمین مالی تروریسم

سازمان ملل متحد نقش بسزایی در مقابله با تأمین مالی تروریسم ایفا کرد که آن را در کنوانسیون های مختلف مشاهده می کنیم، یکی از مهم ترین آنها کنوانسیون مبارزه با تأمین مالی تروریسم سال ۱۹۹۹ می باشد که در ذیل به آن اشاره خواهیم کرد:

۲-۱-۱- کنوانسیون مقابله با تأمین مالی تروریسم ۱۷ اکتبر ۱۹۹۹

کشورهای عضو این کنوانسیون، با توجه به مقاصد و اصول منشور سازمان ملل متحد در مورد حفظ صلح و امنیت بین المللی و ارتقا حسن همجواری و روابط دوستانه همکاری میان کشورها، با ابراز نگرانی عمیق نسبت به افزایش اعمال تروریستی در تمامی اشکال و مظاهر آن در سراسر جهان، با یادآوری اعلامیه پنجاهمین سالگرد تأسیس سازمان ملل متحد مندرج در قطعنامه شماره ۵۰/۶ مورخ ۱۴ اکتبر ۱۹۹۵ مجمع عمومی، همچنین با یادآوری کلیه قطعنامه های مربوطه مجمع عمومی در خصوص این

موضوع از جمله قطعنامه شماره ۴۹/۶۰ مورخ ۹ دسامبر ۱۹۹۴ و منضمات آن راجع به اقدامات جهت رفع تروریسم بین‌المللی که طی آن کشورهای عضو سازمان ملل متحد رسماً و مجدداً مورد تأیید قرار دادند. کلیه اعمال، روش‌ها و فعالیت‌های تروریستی را بعنوان اقدامات جزائی و غیر قابل توجیه در هر کجا و توسط هر کس که ارتکاب یابد از جمله آن اقداماتی را که روابط دوستانه میان کشورها و ملت‌ها را در معرض خطر قرار می‌دهد و تمامیت ارضی و امنیت کشورها را در مورد تهدید قرار می‌دهد، صریحاً محکوم می‌نماید.

با خاطر نشان ساختن اینکه شمار و شدت اعمال تروریسم بین‌المللی بستگی به میزان کمک‌های مالی است که تروریست‌ها کسب می‌نمایند، همچنین اسناد حقوقی چند جانبه موجود صریحاً چنین تأمین مالی را مطرح نمی‌سازد، با اعتقاد به اینکه نیاز عاجل است که همکاری‌های بین‌المللی میان کشورها را جهت شکل‌گیری و اتخاذ اقدامات مؤثر به منظور جلوگیری از تأمین مالی تروریسم و همچنین اجتناب از انجام این اقدامات از طریق پیگرد و مجازات مرتکبین افزایش داد، در مورد این کنوانسیون با یکدیگر موافقت نموده‌اند. متن کنوانسیون بین‌المللی مبارزه با تأمین مالی تروریسم در تاریخ ۹ دسامبر ۱۹۹۹ توسط مجمع عمومی مورد تصویب قرار گرفت و تا تاریخ ۳۰ آوریل ۲۰۰۳، ۲۱۳ کشور آن را امضا نموده و از ۱۰ آوریل ۲۰۰۲ بین ۸۰ کشور لازم‌الاجرا شده است. در سال ۲۰۱۳ این کنوانسیون از جانب ۱۸۶ کشور تصویب شده است، که تصویب این تعداد از کشورها سبب شده تا این کنوانسیون یکی از بهترین کنوانسیون‌های بین‌المللی مورد پذیرش از جانب کشورها قرار گرفته است. «کنوانسیون»، سه تعهد عمده برای کشورهای عضو قائل شده:

(۱) جرم‌انگاری تأمین مالی اعمال تروریستی در قوانین جزایی، (۲) همکاری گسترده با سایر کشورهای عضو و ارائه معاضدت قضایی در موضوعات مربوط به کنوانسیون و (۳) وضع مقررات و الزامات مربوط به ایفای نقش مؤسسات مالی در کشف و گزارش‌دهی موارد تأمین مالی اعمال تروریستی. حال با توجه به امری و الزام آور بودن قطعنامه ۱۳۷۳ شورای امنیت حسب مواد ۲۵ و ۴۸ منشور^۴ و عنایت به ردیف ت بند ۳ قطعنامه که مقرر می‌دارد کلیه کشورها باید در اسرع وقت به عضویت کنوانسیون‌های بین‌المللی مربوط و پروتکل‌های مرتبط با آنها ناظر بر تروریسم، از جمله کنوانسیون بین‌المللی مبارزه با تأمین مالی تروریسم مورخ ۹ دسامبر ۱۹۹۹ درآیند، می‌توان چنین نتیجه‌گیری نمود که الحاق

۴. ماده ۲۵: اعضای ملل متحد موافقت می‌نمایند که تصمیمات شورای امنیت را بر طبق این منشور قبول و اجرا نمایند. ماده ۱-۴۸: برای اجرای تصمیمات شورای امنیت جهت حفظ صلح و امنیت بین‌المللی همه یا بعضی از اعضای ملل متحد به تشخیص شورای امنیت اقدام لازم معمول خواهند داشت. ۲- اعضای ملل متحد مستقیماً و به وسیله اقدامات خود در سازمان‌های بین‌المللی مربوط که عضو آن هستند تصمیمات مذکور را اجرا خواهند کرد.

به «کنوانسیون» و حتی سایر کنوانسیون های مرتبط به موجب قطعنامه ۱۳۷۳ شورای امنیت که بر مبنای فصل هفتم منشور صادر شده است، الزامی است و عدم انجام این تکلیف می تواند منجر به اعمال ضمانت اجرای مقرر در منشور شود.^۵

۲-۲- قطعنامه های شورای امنیت

پس از وقوع بحران های تروریستی در چند کشور، شورای امنیت به موجب مواد ۳۹-۵۱ فصل هفتم منشور ملل متحد مبادرت به صدور قطعنامه های مختلف نمود که مهم ترین آنها به شرح زیر می باشند:

- قطعنامه ۱۲۶۷ مورخ ۱۵ اکتبر ۱۹۹۹، در مورد انسداد وجوه و سایر منابع مالی طالبان

- قطعنامه ۱۳۳۳ مورخ ۱۹ دسامبر ۲۰۰۰، در مورد انسداد وجوه و سایر منابع اسامه بن لادن و سازمان القاعده؛

- قطعنامه ۱۳۶۳ مورخ ۳۰ ژوئیه ۲۰۰۱، در مورد ایجاد راهکار نظارت بر اجرای اقدامات موضوع قطعنامه های ۱۲۶۷ و ۱۳۳۳

- قطعنامه ۱۳۷۳ مورخ ۲۸ سپتامبر ۲۰۰۱، در مورد تهدیداتی که به واسطه عملیات تروریستی متوجه صلح و امنیت بین المللی شده و تشکیل کمیته مقابله با تروریسم

- قطعنامه ۱۳۷۷ مورخ ۱۲ نوامبر ۲۰۰۱، در مورد درخواست از کشورها مبنی بر اجرای کامل قطعنامه ۱۳۷۳

- قطعنامه ۱۳۹۰ مورخ ۱۹ ژانویه ۲۰۰۲، ناظر بر ادغام اقدامات موضوع قطعنامه های ۱۲۶۷ و ۱۳۳۳

- قطعنامه ۱۴۵۲ مورخ ۲۰ دسامبر ۲۰۰۲، در مورد مستثنیات انسداد وجوه، مقرر در قطعنامه های ۱۲۶۷ و ۱۳۳۳، جهت پوشش هزینه های ضروری شامل غذا، اجاره، خدمات حقوقی و هزینه های جاری نگهداری اموال و هزینه های فوق العاده پس از تصویب کمیته موضوع قطعنامه ۱۲۶۷

- قطعنامه ۱۴۵۵ مورخ ۱۷ ژانویه ۲۰۰۳، در مورد اقداماتی که به منظور اجرای بهتر انسداد وجوه مقرر در قطعنامه های ۱۲۶۷، ۱۳۳۳ و ۱۳۹۰ ضرورت دارند.

با بررسی و مطالعه قطعنامه های شورای امنیت به ویژه قطعنامه ۱۳۷۳، چند مسئله را می توان استنباط نمود:

۵. طیبی فرد، امیرحسین، مبارزه با تأمین مالی تروریسم در اسناد بین المللی، نشریه دفتر خدمات حقوقی بین المللی جمهوری اسلامی ایران، شماره سی و دوم، ۱۳۸۴، ۳۰۵-۲۵۹.

همه کشورها ملزم به:

- الف) جلوگیری و منع تأمین مالی عملیات تروریستی می باشند.
- ب) محکوم کردن افرادی که عمداً اموال را به طور مستقیم یا غیر مستقیم در اختیار اعمال تروریستی قرار می دهند.
- ج) مسدود کردن فوری حساب های بانکی و دارایی های اقتصادی افرادی که مرتکب عملیات تروریستی می شوند، یا قصد ارتکاب این عملیات را داشته باشند، همچنین افرادی که شرکت در ارتکاب این اعمال داشته باشند.
- د) دسترسی به هر گونه اموال، دارایی های اقتصادی و منابع مالی را برای اتباع و گروه هایی که عملیات تروریستی را به صورت مستقیم یا غیر مستقیم رهبری یا مرتکب می شوند یا باعث تسهیل در ارتکاب این عملیات گردند را مسدود نمایند.
- ه) جلوگیری از ارائه هر گونه حمایت (صریح و ضمنی) از گروه ها و اشخاصی که درگیر عملیات تروریستی هستند.
- و) اتخاذ اقدامات لازم جهت جلوگیری از ارتکاب عملیات تروریستی از جمله دادن هشدار به کشورها و تبادل اطلاعات مختلف قبل از وقوع این عملیات.
- ز) همکاری در جهت کمک به روند تحقیقات و اقدامات کیفری وابسته به تأمین مالی فعالیت های تروریستی با یکدیگر.

۲-۱- سایر اسناد بین المللی

- کنوانسیون سازمان ملل متحد برای مبارزه با فساد ۳۱ اکتبر ۲۰۰۳^۶
- کنوانسیون سازمان ملل متحد برای مبارزه با جرائم سازمان یافته فراملی دسامبر ۲۰۰۰^۷
- کنوانسیون علامت گذاری مواد منفجره پلاستیکی به منظور شناسایی یکم مارس ۱۹۹۱^۸
- کنوانسیون مقابله با اعمال غیر قانونی علیه ایمنی دریانوردی و پروتکل مقابله با اعمال غیر قانونی علیه ایمنی سکوهای ثابت واقع در فلات قاره ۱۰ مارس ۱۹۸۸^۹

6. United Nations Convention to Combat Corruption(31 October 2003).

7. United Nations Convention Against Transnational Organized Crime (December 2000).

8. Convention on the marking of plastic explosives for the purpose of detection (1 March 1991).

9. Convention for the Suppression of Unlawful Acts against the Safety of Maritime Navigation done at Rome (10 March 1988).

- کنوانسیون سازمان ملل متحد درباره قاچاق غیر قانونی مواد مخدر و داروهای روانگردان ۲۰ دسامبر ۱۹۸۸^{۱۰}
- کنوانسیون بین المللی علیه گروگانگیری ۱۷ دسامبر ۱۹۷۹^{۱۱}
- کنوانسیون راجع به جلوگیری از اعمال غیر قانونی علیه امنیت هواپیمایی کشوری ۲۳ سپتامبر ۱۹۷۱^{۱۲}
- کنوانسیون توکیو راجع به جرایم و برخی اعمال ارتكابی دیگر در هواپیما ۱۴ سپتامبر ۱۹۶۳^{۱۳}

۳- گروه ویژه اقدام مالی FATF^{۱۴}

پس از اجماع بر اینکه مؤسسات مالی وسیله اصلی پولشویی هستند سازمانی با نام مخفف (FATF) تشکیل گردید. این نهاد یک نهاد بین دولتی است که در سال ۱۹۸۹ توسط سران کشورهای گروه هفت^{۱۵} در راستای توسعه سیاست های مبارزه با پولشویی در پاریس تأسیس شد. هدف این نهاد که حدود ۱۹۸ کشور به صورت مستقیم و یا از طریق گروه های منطقه ای در آن عضویت دارند و یا توصیه های آن را به اجرا در آورده اند، تدوین استانداردها و ارتقای شیوه مؤثر اقدامات قانونی، مقرراتی و عملیاتی در موارد مرتبط با مبارزه با پولشویی، تأمین مالی تروریسم و دیگر تهدیداتی است که قابلیت اعتماد به نظام مالی بین المللی را تهدید می کند. این نهاد در زمان تأسیس ۱۶ عضو را شامل می شد اما با گذشت زمان تعداد اعضا گسترش یافت و در حال حاضر شامل ۳۵ کشور و دو سازمان منطقه ای می باشد.^{۱۶} همچنین می توان بیان نمود که این نهاد دارای اعضای ناظر نیز می باشد. صندوق بین المللی پول، سازمان ملل متحد و شش گروه تخصصی و بانک جهانی از جمله سازمان های ناظر به شمار می روند. گروه ویژه اقدام مالی کشورها را ملزم به رعایت مواردی می کند که در اهم آن چند

10. Convention Against ILLCIT Traffic In Narcotic Drugs And Psychotropic Substances (20 December 1988).

11. International Convention Against the Taking of Hostages (Seventeenth December 1979).

12. Convention on the Prevention of Illegal Acts Against the Safety of Civil Aviation (23 September 1971).

13. Tokyo Convention on offenses and certain other acts committed on board (14 September 1963).

14. FATF: Financial Action Task Force.

۱۵. گروه هفت: هفت کشور صنعتی شامل آلمان، فرانسه، ایتالیا، ژاپن، انگلیس، ایالت متحده آمریکا و کانادا می باشد.

۱۶. فهرست اعضا و ناظران گروه اقدام مالی در نشانی (www.FATF-GAFI.ORG) قابل دسترسی است.

مورد خاص قرار دارد؛ شناسایی ریسک‌ها، تدوین خط‌مشی‌ها و انجام هماهنگی‌های لازم در سطح ملی، رسیدگی قضایی به جرایم پولشویی، تأمین مالی تروریسم و تأمین مالی اشاعه سلاح‌های کشتار جمعی، اتخاذ تدابیر پیشگیرانه برای بخش مالی و سایر بخش‌های تعیین‌شده، اعطای اختیارات و مسئولیت‌ها به مراجع ذی‌صلاح (مانند نهادهای نظارتی، مراجع اعمال قانون و مراکز انجام تحقیقات درباره جرایم) و سایر اقدامات سازمان‌یافته، افزایش شفافیت و همچنین تسهیل همکاری‌های بین‌المللی.

۴- رویکرد سیاست جنایی ایران در مقابله با تأمین مالی تروریسم

نظام حقوق کیفری ایران که از قواعد جزایی دین اسلام الهام گرفته است، مجازات‌هایی برای رفتارهای خشونت‌آمیز که ایجاد رعب و وحشت در جامعه می‌کنند پیش‌بینی کرده است. محاربه و افساد فی الارض دو عنوان اصلی مجرمانه برای فعالیت‌هایی است که با توسل به سلاح و خشونت و به قصد ایجاد رعب و وحشت و یا براندازی حکومت قانونی کشور صورت می‌گیرد. اما این تدابیر ناظر به مرحله بعد از وقوع چنین رفتارهایی بوده و تنها اثر آن نسبت به جلوگیری از وقوع عملیات تروریستی در بازدارندگی مجازات‌عاملان آن است. اما در سیاست جنایی مبارزه با تأمین مالی تروریسم، تمرکز بر مرحله پیش از وقوع و حتی تشکیل گروه‌های تروریستی است. از این حیث در سیاست جنایی ایران که خود از جمله قربانیان حملات تروریستی در جهان به شمار می‌رود، تا سال ۱۳۹۴ و تصویب قانون تأمین مالی مبارزه با تروریسم فاقد مقررات نظام‌مند و ویژه در این باره بود. با تصویب این قانون رفتارهایی که مشمول عناوین محاربه و افساد فی الارض نشده عنوان مستقل مجرمانه پیدا کردند. از جمله مهم‌ترین پیش‌زمینه‌های تصویب این قانون در ایران می‌توان به الحاق ایران به کنوانسیون تأمین مالی سازمان ملل و همچنین ترورهای صورت گرفته علیه دانشمندان هسته‌ای کشور اشاره داشت.

۴-۱- گروه اقدام مالی (FATF) و عملکرد آن در برابر ایران

سال ۲۰۱۵ در لیست سیاه^{۱۷} خود منتشر کرد که ایران و کره شمالی به عنوان کشورهای خطرناک از دید این نهاد مورد شناسایی قرار گرفتند. در بهمن ماه سال ۱۳۹۴ گروه اقدام مالی از ایران خواست تا نقص‌های قوانین خود را در زمینه مقابله با پولشویی

۱۷ منظور از لیست سیاه لیستی است که پرریسک‌ترین کشورها برای سرمایه‌گذاری در آن قرار دارد. چنانچه نام کشوری در این لیست قرار گیرد، مهمترین بانک‌ها و مؤسسات مالی و اعتباری سراسر دنیا در برخورد با بانک‌ها و شرکت‌های آن کشور با قطع رابطه می‌کنند و یا با احتیاط کامل با آنها برخورد می‌شود.

و تأمین مالی تروریسم به شکل فوری و معنادار برطرف کند، و به طور خاص تأمین مالی تروریسم و انجام معامله های مشکوک را در قوانین خود به عنوان جرم تلقی کند، چنانچه ایران نتواند گام های بعدی در سیستم مبارزه با تأمین مالی تروریسم خود بردارد، بار دیگر در جولای ۲۰۱۶ از اعضای خود خواهد خواست تا اقدامات پیشگیرانه مؤثر و سخت تری را در قبال ایران در دستور کار خود قرار دهد.

۴-۲- اقدامات ایران

ایران قانون مبارزه با تأمین مالی تروریسم را در اسفند ۱۳۹۴ تصویب نمود. در این قانون فعالیت های تروریستی رده بندی شدند اما نکته مهم آنجایی است که به صراحت اعلام شده اعمالی که افراد، ملت ها، یا گروه ها و سازمان های آزادی بخش برای مقابله با اموری از قبیل سلطه اشغال خارجی، استعمار و نژادپرستی انجام می دهند از مصادیق اقدام تروریستی موضوع این قانون نیست، همچنین در تبصره ۲ ماده ۱ تصریح کرده است که تعیین مصداق گروه های تروریستی و سازمان های مشمول، برعهده شورای عالی امنیت ملی است. با این تفسیر گروه ویژه اقدام مالی تصمیمات دیگری را اتخاذ نمود و سرانجام در ۴ تیر ۱۳۹۵ با انتشار بیانیه ای درخواست خود را از کشورها برای انجام اقدامات مقابله ای علیه جمهوری اسلامی ایران را به مدت یک سال به حالت تعلیق در آورند. همچنین این گروه با انتشار آخرین بیانیه خود تصمیم گرفته است تعلیق ایران را تا ماه ژوئن ۲۰۱۸ تمدید کند.

شایان ذکر است که همکاری و تعامل با گروه اقدام مالی بسیار ضرورت دارد، زیرا که امروزه کلیه بانک ها و مؤسسات مالی، شرکت ها و بنگاه های اقتصادی در سراسر جهان موظف اند که استانداردهای مبارزه با پولشویی و تأمین مالی تروریسم را اجرا کنند و بر همین اساس در مواردی که کشوری توسط گروه اقدام مالی در فهرست کشورها و مناطق پرخطر و غیر همکار قرار گرفته باشد مؤسسات مالی و سایر بنگاه های اقتصادی یا به طور کلی از تعامل با بانک ها و بنگاه های اقتصادی آن کشور صرف نظر یا همکاری خود را به شدت سختگیرانه می کنند که از این جهت هزینه های معامله به طور جدی افزایش می یابد.

گروه ویژه اقدام مالی با توجه به اینکه تعریف تروریسم مورد اختلاف اکثر کشورها است در نتیجه تعریفی از تروریسم ارائه نداده است، اما کنوانسیون مبارزه با تأمین مالی تروریسم سال ۱۹۹۹ تعریفی را پذیرفته که همان تعریف با کمی تغییر در قانون سال ۱۳۹۴ ایران مورد قبول قرار گرفته است. ایران مانند اکثر کشورها اعمال خشونت آمیزی که از طریق ارباب مردم قصد تأثیر گذاری بر سیاست و رویه های دولت ها را دارند اعمال تروریستی محسوب کرده است و بخش قابل توجهی از کنوانسیون های سازمان ملل

متحد که برای مقابله با تروریست تأمین شده اند پیوسته است. بنابراین ایران در تعریف تروریسم با جامعه بین الملل همسو است و در رابطه با مصادیق سازمان‌ها و گروه‌های تروریستی مانند هر کشور دیگری حق دارد که در قوانین خود نهادی ذی صلاح برای تعیین این مصادیق سازمان‌ها مشخص کنند و این مصادیق را به اشخاص حقیقی و حقوقی ابلاغ نماید. در توصیه‌های اقدام مالی هیچ چیز وجود ندارد که ایران را ملزم کند از فهرست آمریکا یا هر کشور دیگری در خصوص سازمان‌ها و نهادهای تروریستی تبعیت کند.

شایان ذکر است که اجرای تمام توصیه‌های چهل گانه الزام آور نیست و ایران مانند تمام کشورها حق شرط (رزرو) را دارد.

۴-۳- قانون مبارزه با تأمین مالی تروریسم مصوب ۱۳۹۴

سیاست جنایی ایران تا قبل از تصویب این قانون تعریفی از تروریسم ارائه نکرده بود و پیش از این چنانچه شخصی مرتکب جرمی می شد که در ردیف عملیات تروریستی قرار می گرفت، برخورد قانونی با او بر اساس سایر عناوین مجرمانه نظیر محاربه، افساد فی الارض، کودتا و نظایر آن انجام می‌گرفت.

۴-۳-۱- تعریف تروریسم و عملیات تروریستی

با مطالعه این قانون پی می بریم که تعریف آن برگرفته از کنوانسیون سازمان ملل متحد برای مبارزه با تأمین مالی تروریسم است. همچنین در این قانون واژه تروریسم تعریف نشده است بلکه عملیات تروریستی را ذکر کرده و بیان کرده که هر فردی این‌گونه اعمال و رفتارها را انجام دهد، مرتکب جرم تروریستی است. ماده ۱ این قانون، جرم تروریستی را این‌گونه تعریف کرده است: چنانچه فردی مرتکب عملی شود که مشمول هر یک از این موارد قرار گیرد، وی را می توان مرتکب جرم تروریستی محسوب کرد. به طور مختصر به این موارد خواهیم پرداخت :

در بند الف) اگر کسی ارتکاب یا تهدید به ارتکاب هرگونه اقدام خشونت آمیز از قبیل قتل، سوء قصد، اقدام خشونت آمیز منجر به آسیب شدید جسمانی، ربودن، توقیف غیر قانونی و گروه‌گنجیری اشخاص و یا اقدام خشونت آمیز آگاهانه علیه افرادی باشد که دارای مصونیت قانونی هستند یا به مخاطره انداختن جان یا آزادی آنها به قصد تأثیرگذاری بر خط مشی جمهوری اسلامی ایران و سایر کشورها یا سازمان‌های بین‌المللی دارای نمایندگی در خاک جمهوری اسلامی ایران باشد؛ عمل وی تروریستی به شمار می‌رود. به این ترتیب، عمل تروریستی دارای سه عنصر است. عنصر نخست این است که عمل دارای یک اقدام خشونت آمیز است و از این رو اعمالی را که خشونت آمیز

نباشند نمی توان جرم تروریستی محسوب کرد؛ عنصر دوم این است که عمل تروریستی عملی است که خلاف شهروندان عادی صورت گیرد و عملی را که در قالب مخاصمات مسلحانه انجام می شود نمی توان عمل تروریستی محسوب کرد و سومین عنصر این است که یکی از اهداف عمل تروریستی تأثیر گذاری بر خط مشی ها یا سیاست های یک دولت یا سازمان بین المللی است همچنین سازمان های بین المللی که دارای نمایندگی در قلمرو جمهوری اسلامی ایران است.

در بند «پ» ارتکاب اعمال زیر صرف نظر از انگیزه مرتکب و نتیجه حاصله عمل تروریستی به شمار می رود: اعمال خطرناک علیه ایمنی هواپیما یا هوانوردی، تصرف هواپیمای در حال پرواز و اعمال کنترل غیرقانونی بر آن، ارتکاب خشونت علیه مسافر یا مسافران و خدمه هواپیما یا اعمال خطرناک علیه اموال موجود در هواپیمای در حال پرواز؛ تولید، تملک، اکتساب، حمل، نگهداری، توسعه یا انباشت غیرقانونی، سرقت، تحصیل متقلبانه و قاچاق سموم، عناصر و مواد هسته ای به میزان غیرقابل توجیه برای اهداف درمانی، علمی و صلح آمیز، و سایر مواردی که در ماده ۱ به آنها اشاره شده است. پس تفاوت اعمال مذکور در بند الف و اعمال مذکور در بند پ این است که، اعمال مذکور در بند «الف» در صورتی تروریستی محسوب می شوند که مرتکب آنها قصد تأثیرگذاری بر خط مشی جمهوری اسلامی ایران یا سازمانهای بین المللی دارای نمایندگی در قلمرو آن را داشته باشد و اعمال مشمول در بند پ، اعمالی هستند که صرفنظر از انگیزه مرتکب و نتیجه حاصله عمل تروریستی محسوب میشوند.

در اینجا می توان نکته ای را اشاره کرد و آن این است که در حال حاضر، هیچ قانون داخلی دیگری وجود ندارد که عملی را تروریستی شناخته باشد و در مورد معاهدات بین المللی نیز باید گفت اکثر اعمالی که در بندهای الف و پ برشمرده شده اند، اعمالی هستند که به موجب کنوانسیون های بین المللی، جرم تروریستی شناخته شده اند و دولت جمهوری اسلامی ایران نیز به آنها ملحق شده است. بنابراین، اعمال مذکور هم بر اساس بندهای الف و پ این قانون و هم براساس معاهدات بین المللی تروریستی محسوب خواهند شد.

۴-۳-۲- مفهوم تأمین مالی تروریسم در قانون ۱۳۹۴

پس از تعریف تروریسم و عملیات تروریستی، به مفهوم تأمین مالی آن می پردازیم: در تعریف تأمین مالی تروریسم ذکر شده، تهیه و جمع آوری وجوه و اموال به هر طریق چه دارای منشأ قانونی باشد یا نباشد برای افراد تروریست و سازمان های تروریستی تأمین مالی تروریسم به شمار می رود. در ماده ۱ قانون مبارزه با تأمین مالی

تروریسم اعمال متعددی که می توانند تهیه و جمع آوری وجوه محسوب شوند ذکر شده است. این اعمال عبارتند از قاچاق ارز، جلب کمک های مالی و پولی، اعانه، انتقال پول، خرید و فروش اوراق مالی و اعتباری، افتتاح مستقیم یا غیرمستقیم حساب یا تأمین اعتبار یا انجام هرگونه فعالیت اقتصادی اشخاص توسط خود یا دیگری جهت ارائه به افراد تروریست یا سازمانهای تروریستی. آشکار است که موارد مذکور حصری نیستند و فقط به عنوان نمونه ذکر شده اند و هر عمل دیگری که بتواند منجر به رسیدن منابع مالی به تروریست ها شود، تأمین مالی تروریسم را شامل می شود.

۴-۳-۳- مجازات محکومان مطابق قانون مذکور

مجازات مرتکبین اینگونه جرایم در ماده ۲ قانون مبارزه با تأمین مالی تروریسم ۱۳۹۴ بیان شده است: مطابق این ماده تأمین مالی تروریسم اگر به محاربه یا افساد فی الارض تلقی شود، مرتکب به مجازات آن محکوم می شود و در غیر این صورت مجازات او علاوه بر مصادره اموال یا وجوه موضوع ماده ۱، دو تا پنج سال حبس و جزای نقدی معادل دو تا پنج برابر منابع مالی تأمین شده است. با مطالعه مجازات تصریح شده در ماده ۲ پی می بریم که اثر بازدارندگی یا ارباب اینگونه مجازات ها تأثیر قابل توجهی در عدم ارتکاب جرم ندارد، چراکه تأمین مالی تروریسم نخستین گامی است در جهت انجام فعالیت های تروریستی به شمار می رود و تا زمانی که تأمین مالی وجود نداشته باشد فعالیت های تروریستی به حداقل خود خواهد رسید.

همچنین در ماده ۳ ذکر شده اشخاصی که از موضوع این قانون مطلع شده اند موظفند که مراتب را در اسرع وقت به مقامات ذیصلاح گزارش دهند، در غیر این صورت به مجازات تعزیری درجه هفت محکوم می شوند. به نظر می رسد که مجازات در این ماده نیز بازدارندگی را به همراه نخواهد داشت، زیرا شخصی که اطلاع دارد چنین جرمی به وقوع خواهد پیوست و سکوت کرده تا جرم تأمین مالی شکل بگیرد و این جرم راهی به سوی انجام جرائم تروریستی است، نمی توان به صرف اطلاع ندادن به مجازات تعزیری درجه هفت محکوم کرد. سکوت فرد منجر به ارتکاب جرایم بسیاری می گردد، پس به نظر می رسد باید مجازات این جرم باید تشدید شود تا بازدارندگی را تا حدودی به همراه داشته باشد. در بحث مجازات اشخاص حقوقی، ماده ۴ به این امر پرداخته و مقرر کرده «در صورت ارتکاب جرائم موضوع این قانون توسط شخص حقوقی، طبق مقررات قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲ اقدام می شود.»

۴-۳-۴- بانک ها و مؤسسات مالی

ماده ۱۳ قانون مبارزه با تأمین مالی تروریسم در مورد بانک ها و مؤسسات مالی

مقرر داشته است که «تمامی اشخاص و نهادها و دستگاه‌های مشمول قانون مبارزه با پولشویی مصوب ۱۳۸۶ موظفند به منظور پیشگیری از تأمین مالی تروریسم اقدامات زیر را انجام دهند: الف- شناسایی مراجعان هنگام ارائه تمام خدمات و انجام عملیات پولی و مالی از قبیل انجام هرگونه دریافت و پرداخت، حواله وجه، صدور و پرداخت چک، ارائه تسهیلات، صدور انواع کارت دریافت و پرداخت، صدور ضمانتنامه، خرید و فروش ارز و اوراق گواهی سپرده، اوراق مشارکت، قبول ضمانت و تعهد ضامن شامل امضای سفته، برات و اعتبار اسنادی و خرید و فروش سهام، ب- نگهداری مدارک مربوط به سوابق معاملات و عملیات مالی اعم از فعال و غیرفعال و نیز مدارک مربوط به سوابق شناسایی مراجعان، حداقل به مدت پنج سال بعد از پایان عملیات.»

در ماده ۱۴ قانون نیز مقرر شده است «کلیه اشخاص مشمول قانون مبارزه با پولشویی موظفاند گزارش عملیات مشکوک به تأمین مالی تروریسم را به شورای عالی مبارزه با پولشویی ارسال کنند.» با بررسی این دو ماده پی می‌بریم که: برای بانک‌ها و مؤسسات مالی و سایر اشخاص، تکالیفی در نظر گرفته شده است.

۵- رویکرد سیاست جنایی عراق به تروریسم و مبارزه با تأمین مالی آن

کمتر مشاهده شده که یک پدیده جنایی در سطوح ملی و بین‌المللی بحث برانگیزتر از تروریسم باشد، این پدیده در طول مدت تأسیس نهادها، سازمان‌های ملی، بین‌المللی و منطقه‌ای بسیار مورد توجه محافل و انجمن‌های حقوقی قرار گرفته است. امروزه شاهد آن هستیم که اکثر کشورها در عملکرد سیاست جنایی خود سعی در جرم‌انگاری کردن تروریسم و عوامل مختلف ارتکاب آن کرده‌اند.^{۱۸} با مطالعه پدیده تروریسم و عملیات تروریستی که در کشورهای مختلف به وقوع پیوسته می‌یابیم که به طور کلی تروریسم، ابزاری برای پیشبرد اهداف سیاسی مورد استفاده قرار می‌گیرد. این اهداف ممکن است در درگیری‌های داخلی میان قدرت سیاسی و گروه‌های مسلح یا میان کشورها و خارج از مرزهای داخلی اتفاق می‌افتد. اما انگیزه سیاسی در تمام این اهداف قابل مشاهده است.^{۱۹} اکنون نگاهی به سیاست جنایی کشور عراق می‌اندازیم که خود نیز سال‌ها قربانی اینگونه فعالیت‌ها قرار گرفته است:

۵-۱- قانون مبارزه با تروریسم شماره ۱۳ مصوب ۲۰۰۵

با نگاهی به سیاست جنایی کشور عراق پی می‌بریم که این کشور قوانین مختلفی را

۱۸. جهت مطالعه بیشتر در این زمینه ن. ک: الحاج، توفیق، القرار ۱۳۷۳ والحره علی الارهاب، منشورات زین الحقوقیه، ۲۰۱۳.

۱۹. جهت مطالعه بیشتر در این زمینه ن. ک: الیعقوبی، جعفر، الارهاب، دار الجیل للنشر، ۲۰۱۶.

در جهت مبارزه با تروریسم و فعالیت های تروریستی به تصویب رسانده است. پس از سال ۲۰۰۳ و سقوط نظام بعث، این کشور مورد حملات تروریستی بسیاری قرار گرفت در نتیجه قانون مبارزه با تروریسم را در سال ۲۰۰۵ در شش ماده تصویب کرد. در ماده ۱ این قانون به تعریف تروریسم پرداخته و اینگونه تروریسم را تعریف کرده است:

« هر اقدام مجرمانه ای که فرد یا گروه سازمان یافته بر علیه فرد یا گروهی از افراد یا سازمان های دولتی و غیر دولتی به منظور تخریب اموال عمومی یا خصوصی با هدف برهم زدن امنیت کشور یا ثبات و وحدت ملی یا به منظور ایجاد ارباب میان مردم برای داشتن اهداف تروریستی مرتکب شود.»

ماده ۲ این قانون به فعالیتهای تروریستی اختصاص یافته و در هشت بند این فعالیت ها را احصا کرده است. ارتکاب یا تهدید به ارتکاب هر گونه اقدام خشونت آمیز منجر به آسیب شدید جسمانی، ربودن، گروگانگیری، تخریب اموال و... در جهت ارباب مردم، از جمله موارد بیان شده در این ماده است.

در ماده ۳ نیز به طور خاص جرایم علیه امنیت کشور را در پنج بند بیان کرده است. مواردی همچون ارتکاب یا تهدید به ارتکاب هر گونه اقدام در جهت برهم زدن ثبات و یکپارچگی کشور، رهبری گروه مسلح به غیر از نیروهای مسلح حکومتی و... در جهت اهداف تروریستی، از جمله این موارد بیان شده در این پنج بند است.

ماده ۴ این قانون مجازات ها را اینگونه بکار برده است که مجازات اعدام را علاوه بر فاعل، شریک جرم را نیز در بر می گیرد.

در ماده ۵ این قانون شرایط تخفیف مجازات را در دو بند بیان کرده است.

ماده ۶ نیز مربوط به مقررات پایانی است که در آن نحوه اجرای قانون، همچنین مصادره اموال و... ذکر شده است.

۵-۲- قانون شماره ۳۹ مبارزه با پولشویی و تأمین مالی تروریسم مصوب ۲۰۱۵

این قانون در دوازده فصل و پنجاه و هفت ماده تنظیم و به تصویب رسیده است. در فصل اول بطور کلی تعاریف مربوط به این قانون و کلماتی که در این قانون استفاده شده را آورده است. در فصل دوم جرم پولشویی و چگونگی انجام آنرا در چهار ماده توضیح داده است. فصل سوم این قانون اختصاص دارد به نحوه تشکیل شورای مبارزه با پولشویی و تأمین مالی تروریسم که از ماده پنجم تا ماده هفتم آنرا مورد بررسی قرار می دهد. این شورا متشکل است از: شهردار به عنوان رئیس، مدیر عامل دفتر مبارزه با پولشویی معاون رئیس، و نمایندگان ارسالی از وزارت کشور/ وزارت دارایی/ وزارت کار/ وزارت دادگستری/ وزارت تجارت/ وزارت امور خارجه/ دبیرخانه عمومی هیأت وزیران/

وزارت اطلاعات/ امنیت ملی/ کمیسیون اوراق بهادار/ سازمان مبارزه با تروریسم، یک قاضی به نمایندگی از قوه قضائیه کشور. در فصل چهارم چگونگی ایجاد دفتر مبارزه با پولشویی و تأمین مالی تروریسم را در ماده هشت و نه توضیح داده شده است.

فصل پنجم این قانون به وظایف مؤسسات مالی و کسب و کار خاص و غیر حرفه‌ای و مشاغل از ماده ده الی چهارده اختصاص یافته است. در فصل ششم کمیته بستن بودجه تروریستی و عملکرد آن را از ماده پانزده تا ماده بیست و دو توضیح داده است. فصل هفتم نیز از توقیف اموال که از ماده بیست و سه تا ماده بیست و پنج سخن گفته است. فصل هشتم این قانون در مورد وظایف بخش نظارتی که ماده بیست و ششم را تشکیل می‌دهد صحبت شده است. فصل نهم درباره همکاری‌های بین‌المللی است که از ماده بیست و هفتم تا ماده سی و سوم می‌باشد، و در برخی از این مواد آمده است که: جرم تأمین مالی تروریسم از جرم‌هایی به شمار می‌رود که در آن معاضدت قضایی و همکاری قانونی، استرداد مجرمین و... بر طبق کنوانسیون‌هایی که کشور عراق به آن ملحق شده قابل انجام است. فصل دهم از جابجایی وجوه و موارد قابل معامله در مرزها سخن گفته است. فصل یازدهم از مجازات صحبت شده و در فصل دوازدهم از مقررات عمومی و پایانی سخن به میان آمده است. اکنون به بیان و تفسیر مفهوم تأمین مالی تروریسم و مجازات محکومان ذکر شده در این قانون می‌پردازیم.

۵-۲-۱- مفهوم تأمین مالی تروریسم در قانون ۲۰۱۵ عراق

تعریف تأمین مالی تروریسم در بند ۱۰ ماده ۱ اینگونه بیان شده: «هر فعلی که شخص مرتکب شود با هر وسیله‌ای، مستقیم یا غیر مستقیم، با اراده خود، تهیه و جمع‌آوری یا شروع به تهیه و جمع‌آوری وجوه و اموال نماید به هر نحوی، چه دارای منشأ قانونی باشد یا نباشد، با علم به اینکه این اموال به طور کلی یا جزئی در راه انجام عملیات تروریستی توسط فرد یا سازمان تروریستی، در هر صورتی که باشد صرف نظر از نتیجه و مکان وقوع جرم یا ملیت فرد یا سازمان تروریستی، تأمین مالی تروریسم به شمار می‌رود.» در ماده ۱ بند ۵ این قانون دارایی یا اموالی که با هر وسیله‌ای بدست می‌آید خواه با واحد پول ملی یا ارز خارجی ذکر شده است که به آنها اشاره می‌کنیم: اوراق مالی و اعتباری، سپرده‌ها و حساب‌های جاری، سرمایه‌گذاری‌های مالی، اسناد مالی به هر شکلی که باشد (الکترونیکی یا دیجیتالی)، فلزات گرانبها، سنگ‌ها، کالاها و هر آنچه که دارای ارزش پولی بسیار باشد از جمله املاک، مستغلات و اموال منقول و هر سود و مزیتی که از این اموال بدست می‌آید چه در داخل کشور عراق باشد یا در خارج آن، همچنین هر نوع مالی که توسط پارلمان با توجه به قانون مذکور تصویب شود

و در روزنامه رسمی اعلام شود. «آشکار است که موارد مذکور حصری نیستند و فقط به عنوان نمونه ذکر شده اند و هر اموال دیگری که بتواند منجر به رسیدن منابع مالی به تروریست ها شود، تأمین مالی تروریسم را شامل می شود.»

۵-۲-۲- مجازات محکومان مطابق قانون مذکور

مجازات مرتکبین جرایم پولشویی و تأمین مالی تروریسم در فصل یازدهم از ماده ۳۶ تا ۴۸ قانون مبارزه با پولشویی و تأمین مالی تروریسم ۲۰۱۵ بیان شده است که به مهم ترین آنها اشاره می کنیم: مطابق ماده ۳۷ این قانون «مجازات مرتکب جرم تأمین مالی تروریسم حبس ابد می باشد» و مطابق بند ۱ ماده ۳۸ این قانون «مصادره درآمد حاصل از جرم پیش بینی شده در این قانون و درآمد حاصل از آن، و اجناس مورد استفاده در ارتکاب جرم یا معادل ارزش مادی آنها چنانچه اموال مذکور تلف شده باشد.» همچنین در بند ۲ ماده ۳۹ ذکر شده «اشخاصی که از این گونه معاملات مطلع شده‌اند موظفند که مراتب را در اسرع وقت به مقامات ذی صلاح گزارش دهند، در غیر این صورت به مجازات حداکثر سه سال حبس و حداقل پانزده میلیون دینار و حداکثر پنج‌صده میلیون دینار جزای نقدی محکوم می شوند.» به نظر می رسد که مجازات در این بند می تواند تا حدودی بازدارندگی را به همراه داشته باشد، زیرا شخصی که اطلاع دارد چنین جرمی به وقوع خواهد پیوست و سکوت کرده تا جرم تأمین مالی و به تبع آن جرم تروریستی شکل بگیرد، می بایست مجازات سنگینی در انتظار او باشد، که در اینجا قانون کشور عراق این مسئله را تا حدودی تأمین کرده است.

شایان ذکر است که امروزه فعالیت های تروریستی در قالب و شکل های گوناگون ظاهر می شود، بویژه در جهان اسلام. تروریسم در کشورهای اسلامی می کوشد تا خود را با لباس دین آشکار بسازد و با بهانه های بسیار از جمله برگرداندن امت به شریعت اسلامی زمان پیامبر اکرم (ص) و... فعالیت های تروریستی خود را ادامه می دهد.^{۲۰}

نتیجه گیری

در سال های اخیر جامعه جهانی برخلاف سایر اقدامات اتخاذ شده، در مقابله با تروریسم در اقدامی پیشگیرانه تلاش نمود با کوتاه کردن و محدود نمودن منابع مالی گروه ها و سازمان های تروریستی به مبارزه با آنها بپردازد. این اقدام جامعه جهانی در کنوانسیون بین المللی جلوگیری از تأمین مالی تروریسم متجلی شده. به طور کلی می توان گفت مبارزه با تأمین مالی تروریسم، هدف بزرگی است و موفقیت در این امر بستگی تامی دارد به توانایی کشورها به تصویب مقررات منطبق با استانداردهای جهانی و همین طور برقراری سازوکارهایی برای اجرای کامل این مقررات. کشورهایی که پیشتر مقررات مربوط به مبارزه با پولشویی را به تصویب رسانده و به اجرا درآورده اند، برای تصویب مقررات اضافی ناظر بر مبارزه با تأمین مالی تروریسم، کمتر دچار اشکال می شوند ولی در مورد انجام اقدام های اجرایی اضافی شامل ردگیری و تعقیب مرتکبین تأمین مالی تروریسم، لازم است تدابیر جدید اندیشیده شود. ولی آن دسته از کشورها که در هر دو موضوع مبارزه با پولشویی و مبارزه با تأمین مالی تروریسم فاقد زیرساخت های حقوقی و اداری لازم می باشند، حصول نتیجه به مراتب دشوارتر خواهد بود. کشور ایران تاکنون عضو بسیاری از کنوانسیون های مبارزه با تأمین مالی تروریسم شده است، علاوه بر این قانون مبارزه با پولشویی ۱۳۸۶، آیین نامه اجرایی قانون مبارزه با پولشویی ۱۳۸۸ و قانون مبارزه با تأمین مالی تروریسم ۱۳۹۴ را نیز تصویب نموده است. با وجود اینکه جمهوری اسلامی ایران از مجموع ۱۱ کنوانسیون بین المللی موجود در زمینه تأمین مالی تروریسم تنها به عضویت کنوانسیون مقابله با تأمین مالی تروریسم ۷ اکتبر ۱۹۹۹ درنیا آمده است، اما مفاد آن کنوانسیون را نیز رعایت می نماید. با این حال با توجه به اهمیت الحاق به این کنوانسیون رئیس جمهور ایران لایحه آن را در ۱۳۹۶/۸/۷ تقدیم مجلس نمود. همچنین چارچوب کلی گروه ویژه اقدام مالی را نیز پذیرفته است. کشور عراق نیز در سال ۲۰۱۱ به کنوانسیون بین المللی مبارزه با تأمین مالی تروریسم ۱۹۹۹ ملحق شد و در ۱۵ دسامبر ۲۰۱۱ آنرا تصویب نمود.

فهرست منابع :

۱. الحاج، توفیق، **القرار ۱۳۷۳ والحرب على الارهاب**، منشورات زين الحقوقیه، ۲۰۱۳.
۲. اليعقوبی، جعفر، **الأرهاب**، دار الجیل للنشر، ۲۰۱۶.
۳. جلالی، امیر، **مسئولیت بینالمللی دولت ها ناشی از تأمین مالی تروریسم**، انتشارات خرسندی، چاپ اول، ۱۳۹۵.
۴. حمدان، نصیف، **داعش و حرب العقول**، دار الکتب العلمیه للنشر، ۲۰۱۶.
۵. شفیق عوض، عوض، **المعايير القانونیه و الدولیه لمكافحه الارهاب**، الطبعه الاولى، دار الفكر الجامعی، ۲۰۱۶.
۶. طیبی فرد، امیرحسین، **مبارزه با تأمین مالی تروریسم در اسناد بین المللی**، نشریه دفتر خدمات حقوقی بین المللی جمهوری اسلامی ایران، شماره سی و دوم، ۱۳۸۴.
۷. قانون شماره ۳۹ مبارزه با پولشویی و تأمین مالی تروریسم سال ۲۰۱۵ عراق
۸. قانون مبارزه با پولشویی مصوب ۱۳۸۶
۹. قانون مبارزه با تروریسم سال ۲۰۰۵ عراق
۱۰. قانون مباره با تأمین مالی تروریسم مصوب ۱۳۹۴
۱۱. قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲
۱۲. قانون مجازات عراق مصوب ۱۹۶۹
۱۳. لایحه الحاق جمهوری اسلامی ایران به کنوانسیون بین المللی مقابله با تأمین مالی تروریسم ۱۳۹۶/۸/۷
۱۴. مراد، عبدالفتاح، **موسوعه شرح الإرهاب**، ۲۰۱۱

15. Convention Against ILLCIT Traffic In Narcotic Drugs And Psychotropic Substances (20 December 1988)

16. Convention for the Suppression of Unlawful Acts against the Safety of Maritime Navigation done at Rome (10 March 1988)

17. 1Convention on the marking of plastic explosives for the purpose of detection (1 March 1991)

18. Convention on the Prevention of Illegal Acts Against the Safety of Civil Aviation (23 September 1971)

19. International Convention Against the Taking of Hostages (Seventeenth December 1979)
20. Tokyo Convention on offenses and certain other acts committed on board (14 September 1963)
21. United Nations Convention Against Transnational Organized Crime (December 2000)
22. United Nations Convention to Combat Corruption (31 October 2003)